

ՈՍԿԻ ՕՐՈՐՈՅԸ ԵՒ ԱՆՇՈՒՔ ՄՍՈՒՐՔԸ

Ոյն տեղ, Բարիզի հինաւուրց արքայական պալատին շքեղ սրահներէն մէկին մէջ, տեսադրուած կը մնայ դեռ ոսկի այն որրանը, ուր կը նիրհէր Հռովմի մանուկ արքան, իր հօրն ու մօրը, կայսեր և կայսրուհւոյն, կաթողին սիրով քաղցրացած մթնոլորտի մը մէջ:

Գիշեր մը, Խնունդի գիշեր, — ինքը կը զրէ իր «Յիշատակներու մատեան»ին մէջ — արթնցաւ Նարոլէոն՝ ձայներէն զանգակներուն, որոնք իրենց եթերային համանուագովը կը լեցնէին մեծ մայրաքաղաքը, ամէնուն սրտին մէջ նորոգելով Փրկչին մարդեղութեան խորհուրդը:

Ինքնակալը, որ այդ թուականին իր ձեռքին մէջ ունենալ կը կարծէր աշխարհի ճակատագիրը, քնթաթախ նայուածքը յանկարծ ուղղեց ծիրանածին դաւկին, որ բեհեզներու մէջ կը հանգչէր հոն խաղաղիկ, մինչ իր մտածումը կ'երթար անասուններու շունչովը տաքցած այն գոմին, ուր մսուրի մը յարդերուն մէջ դրեր էր օր մը մայր մը՝ խորհրդաւոր այն նորածինը, որուն կ'ուղղուէին տակաւին ահա բոլոր սիրտերը:

Ոսկի օրորոցը՝ իր աչքին առջև, և անշուք մսուրքը՝ իր երևակայութեան մէջ, անողոք բաղդատութեան մը եզրերը տուին իր մտքին, գտնելու համար ճշմարիտ մեծութեան չափանիշը:

Տասնեկինը դարեր անցեր էին այն օրէն ի վեր. ու մարդիկ պաշտումի միշտ աւելի սրտազին երկիւղածութեամբ վերաբերուեր էին անոր անունին և յիշատակին. մինչ ոչ ոք պիտի կարենար հիմակ ըսել իրեն թէ, նոր սկսած այդ տարւոյ վախճանին գէթ, ինչ բախտ կը սպասէր իր զաւկին, զոր փառքն ու դիպուածը առաջին օրէն ժառանգ էին հռչակեր օգոստական այն գահուն՝ որուն վրայ, դարեր առաջ, այն միւսին ծնած օրերուն, կը բազմէր աշխարհի տիրակալ մեծ կայսր մը:

Ձանգերուն համերգը կ'եղանակէր «... յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»ը: Կայսրը սուգուած էր խոկումներու խորը: Ոչ մէկ ատեն այդ բառը, խաղաղութիւն, իր ռազմաշունչ հոգիին վրայ չէր ունեցած այն ազդեցութիւնը, զոր ունեցաւ այդ պահուն, երբ երկու մանուկներէն մէկին տեսքը և միւսին յուշքը իր դատումին առջև կը դնէին պատերազմին և խաղաղութեան զուգակշիռը:

Քունը հեռացեր էր իր աչքերէն, որոնք կ'այրէին կարծես ներքին կրակի մը գոլերէն: Ամբողջ ուշքը իր մէջը խորացուցած, կ'ունկնդրէր խղճին, ուսկից կը թուէր լսել ձայներ, իրարու զարնուող շշուոյններ, որոնք անձկութեան եւ տախնապներու մէջէն կուգային զոգցես:

— «Պատերա՛զմը՝ տիրապետութիւնն է ան. խաղաղութիւնը՝ ազատութիւնն է անիկա». — «Պատերա՛զմը՝ այն զործն է, որով ժողովուրդ մը արեան գնով կը պաշտպանէ ինքզինքը՝ իր վրայ խուժող անիրաւութեան դէմ». «Խաղաղութիւնն է որ տեւական կ'ընէ ազատութիւնը, արդարաւիշի՛ս՝ հաւասարութիւնը, բեղմնաւոր՝ եղբայրութիւնը»: — «Պատերազմը հաւաքական զոհարերութիւնն է՝ ի սպաս պատուոյ զգացումին. ան կը բարձրացնէ ժողովուրդներու հոգին». «Պատերազմը, հիներու այդ արիւնռուշտ բնագոյն, զոր քաղաքակրթութիւնը մարդասպանութեան արուեստի մը վերածեց յետոյ, համայնական և եւ պերելի այն ոճրագործութիւնն է, ուր Աստուծոյ պատկերը կ'անզոհանուի մարդուն բզքտուած բարոյականին մէջ». — «Ճշմարտութիւնը կը սիրէ հեզութիւնը և խաղաղութիւնը, որոնք ի վերջոյ պիտի ժառանգեն երկիրը». — «Պատերազմը անէծքն է երկնից, խաղաղութիւնը՝ օրհնութիւնը Յաւիտենականին:

Փոթորկած ծովն էր իր սիրտը, ուր մտածումները, իբրեւ խիստ հովերէ մտրակուած ալիքներ, կը բարձրանային իրարու դէմ ու միմեանց վրայ:

Յանկարծ, արշալոյսին հետ, լացի ճիչէն՝ զոր իր ոսկի որրանէն արծաղեր էր իր սիրասունը, սթափեցաւ անիկա, իբրեւ հոգեխռով անուրջ մը, յայտնապէս համազրաւուած՝ խաղաղութեան խորհուրդովը:

Այդ խորհուրդը յետոյ աւելի կը լայնար աշխարհակալին սիրտին խորը, երբ, պալատին մատուռին վերնատունէն, ուր զացած էր ան՝ ներկայ ըլլալու համար պատարագին, կը լսէր երգիւնին զրաւիչ եւ զոռ ներդաշնակութեան մէջէն եղանակուած սա բառերը.

“Տէրը բարձր է բոլոր ազգերուն վրայ.

Անոր փառքը երկինքէն ալ վեր է:

Ո՞վ է նման Յաւիտենականին՝

Մեր Աստուծոյ:

Անիկա վեր կը բարձրացնէ աղքատները փոշիներուն մէջէն.

Ու տառապածները՝ աղբիւսներուն մէջէն.

Եւ զանոնք կը նստեցնէ իշխաններուն հետ,

Իր ժողովուրդի իշխաններուն հետ,,:

Կնճիւր պարզուած էր կայսեր սրտին մէջ. ան կը խորհէր, գէթ այդ պահուն, թէ ճշմարիտ մեծութիւնը պէտք է փնտռել ոչ թէ հոն ուր մարդկային նկատումներ ճիգ կ'ընէին տեսնելու զայն, այլ հոն միայն՝ ուր աստուածային յայտնութիւնը կը ցուցնէր զայն:

Փրանսական մեծ ոստանը կը խայտար անհուն ոգեւորութեան մէջ, զոր Տօնին բերկրանքը կը հաղորդէր ամէնուն: Ոչ ոք կը մտածէր օրորոցին վրայ, ամէնուն մտածումը լուսաւորուած էր Մսուրքին խորհուրդովը:

Մոռցուած առարկայ մըն է ան այսօր, Պոնաբարթի զաւկին որրանը, հազիւ թէ հետաքրքրութեան իր մը. մինչ միւսը, Մսուրքը, խորան տիեզերական պաշտելութեան եւ սիրոյ, շարունակ իրեն կը քաշէ բիւրաւորներու հաւատքն ու երկրպագութիւնը: